

Seven Days Paper

Marijana Hameršak

Seven days paper kolokvijalni je naziv za dokumente kojima se regulirao tranzit kroz Hrvatsku u 2022. i 2023. godini. U tom razdoblju, koje još nema svoje ime, a koje bi se u analogiji s iskustvom **balkanskog koridora** moglo nazvati razdobljem koridora u sjeni, više od stotinu tisuća izbjeglica i drugih migranata tranzitiralo je kroz Hrvatsku uz pomoć različitih dokumenata. Prema trajanju najstarijeg od njih, rješenja o povratku, oni su se vrlo često među aktivistima, humanitarnim radnicima, izbjeglicama i drugim migrantima generički nazivali *seven days paper*. Rješenje o povratku je zamišljeno i zakonski definirano kao dio deportacijske infrastrukture, njezin prvi, nominalno dobrovoljni stupanj. Drugim riječima, ono je administrativni okvir za *self-deportation*, kako je Hamza, koji se u proljeće 2016. godine nakon zatvaranja koridora našao zatočen u Ježevu, nazvao svoj, formalno gledano, dobrovoljni povratak u Irak.

Povijesno gledano, *seven days paper* srodan je grčkoj *harti*, također rješenju o povratku, ali u duljem roku (od šest mjeseci ili mjesec dana), iz razdoblja **dugog migracijskog ljeta** (npr. Rozakou 2017: 37-38; Rydzewski 2024) i varijacijama tog dokumenta u zemljama **balkanske rute**. Sjeverna Makedonija uvela je u ljeto 2015. godine izmjene azilnog zakona koje su „omogućile upotrebu javnog transporta i osobama koje su nezakonito ušle u zemlju izdavanjem potvrde od 72 sata po ugledu na potvrdu o izraženoj namjeri da se traži azil u Srbiji“ (Stojić Mitrović 2021: 102). Zajednička strategija regulacije migracija "sa 72-hours paper – koja je prvo uvedena u Srbiji, a kasnije ju je usvojila i Makedonija – značajno je pridonijela uspostavljanju formaliziranog koridora na jugu balkanske rute u ranu jesen 2015. godine“ (Bez nec et al. 2016: 61). U Hrvatskoj se kretanje u koridoru barem do kraja 2015. godine također reguliralo rješenjem o povratku, odnosno, rješenjem o dobrovoljnom napuštanju Republike Hrvatske u roku od sedam dana (*Zakon o strancima*, NN 11/13, čl. 113), dok se izbjeglice definirale kao *strance u postupku povratka*. Zbog brzine kojom se tada odvijao tranzit, a zbog koje nije bilo puno prostora za stvaranje **mobilnih zajedničkih dobara**, znanja o samom putu, ali i okolnosti da se tzv. registracija izbjeglica u koridoru u Hrvatskoj provodila u dijelovima **kampa u Slavanskom Brodu** u koje većina zaposlenih i volontera nije imala pristup (Hameršak i Pleše 2017: 108-111), dokument ili dokumenti koji su se u Hrvatskoj u tu doba izdavali u tranzitnu svrhu nisu bili predmetom razgovora i rasprava, niti su dobili svoj kolokvijalni naziv koji bi bio usporediv s ovdje spomenutima.

Širenje funkcija i nadležnosti rješenja o povratku u hrvatskom kontekstu nije uvijek bilo u smjeru toleriranja ili facilitacije tranzita. Nakon zatvaranja koridora 2016. godine rješenje je bilo važan administrativni dio provedbe i prikriivanja razmjera **pušbekova**. Hrvatska je policija, naime, dijelu osoba zatečenih u tranzitu u policijskim postajama formalno izdavala, ali im nije i uručivala, rješenja o povratku, nakon čega bi ih se protjerivalo preko zelene granice u Srbiju. Kako je to detaljno opisano u **odpisu** pučke pravobraniteljice državnom odvjetništvu iz 2018. godine, nakon preprate do policijske postaje uz granicu:

stranci kojima su izdana **rješenja o povratku** i kojima je dan rok za napuštanje RH, u daljnjim postupanjima policije lišeni su slobode bez pravne osnove, a potom i prevoženi policijskim vozilima ('maricama', ali čak i autobusima!) na područje druge policijske uprave, koja o njihovom primitku nema potreb[n]u dokumentaciju niti može dati informacije, što predstavlja kršenje međunarodnih i nacionalnih propisa koji reguliraju lišenje slobode, a svakako dovodi u pitanje motivaciju koja se krije u takvom postupanju (istaknula M. H.).

Nakon godina ovakvih i sličnih praksi, koje su rezultirale invizibilizacijom migrantskih kretanja i ekspanzijom nasilja na granicama, rješenja o povratku se u proljeće 2022. godine počinju koristiti kao dokumenti za privremenu dekriminalizaciju migrantskih kretanja prema zapadu kojima se, kako je formulirala Romana Pozniak (2023: 254), privremeno, premda vrlo arbitrarno, "regularizirao" status ljudi u pokretu. Do promjene je nedvojbeno došlo odozgo, simultano sa promjenama u zemljama okružja (Mađarska, Slovenija, Austrija i Italija u danom razdoblju također toleriraju ili facilitiraju tranzit) ili u nekom obliku, još uvijek izvana neprepoznatog, domino-efekta. Tada rješenje o povratku od instrumenta za povratak i kretanje unatrag, opet postaje instrument za kretanje prema naprijed i tranzit.

Rješenje se temelji na *Zakonu o strancima* (NN 133/20, 114/22, 151/22) koji propisuje da je osoba „koja nezakonito boravi u Republici Hrvatskoj“ u zadanom roku „dužna/dužan napustiti Europski gospodarski prostor“. Taj rok prema zakonu ne može biti manji od sedam, ali ni dulji od trideset dana, a u ovom je kontekstu redovito bio sedam dana ili, riječima njegova neformalnog naziva, *seven days*.

Nakon sastanka ministara **unutarnjih poslova** u ožujku 2023. godine, a paralelno s implementacijom **reforme**

Schengenskog informacijskog sustava (SIS) kojom su rješenja o povratku izdana u jednoj zemlji članici postala vidljiva svim zemljama članicama, hrvatska policija znatno rjeđe uručuje ljudima rješenja o povratku, ali zato počinje masovno provoditi registraciju, odnosno izdavati potvrde o registraciji. Radi se o dokumentu koji se temelji na Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN 70/15, 127/17, 33/23), a kojim se prema pratećem pravilniku (čl. 3) „dokazuje da je državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva registrirana u Informacijskom sustavu Ministarstva unutarnjih poslova [...] kao tražitelj u Republici Hrvatskoj“.

Osim što je, dakle, podrazumijevala registraciju u informacijskom sustavu ili, drugim riječima, uzimanje **otisaka prstiju**, koje nije nužno bilo dio procedure izdavanja rješenja o povratku, potvrda o registraciji razlikovala se od rješenja i s obzirom na „trajanje“. Ona je regulirala tranzit samo do kraja sljedećeg dana od kada je izdana. Do tada se registrirana osoba trebala, kako je stajalo u potvrdama koje smo vidjeli, „prijaviti u Prihvatilište za tražitelje azila, Sarajevska 41, Zagreb“, odnosno **Porin**. Mjesecima nakon što je potvrda o registraciji postala dominantan oblik regulacije tranzita kroz Hrvatsku, dio ljudi u pokretu i aktivista tranzitni je dokument i dalje nazivao *seven days paper*. Osim toga među njima su još cirkulirali termini kao što su *stay paper*, *permit of stay in Croatia*, *registration paper* ili samo *paper*, a u izvještajima o pušbekovima se spominje i termin *quitte*, s kojim se nismo susreli u direktnoj komunikaciji. Policajci su u vlakovima i autobusima prilikom ciljanih kontrola i rutinskih profilacija, koje su u tom razdoblju bile učestale, ali prije svega performativne, putnike tražili *documents* ili *papers*. Kako je to bilo očito iz kratkih razgovora s ljudima, ali i iz njihovog ponašanja prilikom tih kontrola, iz toga kako su automatski iz torbi i džepova vadili savinute svježe otisnute bijele papire, najčešće bez rasklapanja, kao da je ono što piše u njima sekundarno, mnogi ljudi u tranzitu nisu ni znali koji dokument imaju, osobito ako im je policija dala potvrdu o registraciji, jer se ona za razliku od rješenja o povratku koje mora biti višezjezično, izdaje samo na hrvatskom jeziku. To znači da mnogi nisu znali ni koje su potencijalne dugoročne posljedice tranzita s takvim dokumentima: deportacije po **Dublinu** nakon dolaska neki drugu EU državu, aktivacija Schengenskog informacijskog sustava i dr. Brojna odbačena, često na komadiće rastrgana rješenja o povratku ili potvrde o registraciji kakve smo vidjeli uz samu graničnu crtu na mjestima prelaska u Sloveniju (npr. Harmica/Rigonce ili Buzet/Rakitovac) i Italiju (Socerb/Dolina), papirnati su tragovi pokušaja da se izbjegne neposrednim prijetnjama: readmisiji u Hrvatsku, **detenciji** u zemlji dolaska i dr. Neki su iz istog razloga izbjegavali tranzit uz pomoć *seven days paper*, a u 2023. godini pojavili su se i lažni seven days paper koji su se koristili kako bi se „nevidljivo“ tranzitiralo kroz Hrvatsku.

Čekanje na izdavanje rješenja o povratku, Zagreb, 10. 11. 2022. Foto: Marijana Hameršak

U danom su razdoblju svi uključeni, od migranata i izbjeglica, preko predstavnika vlasti, odnosno policije, ali i drugih poput prijevoznika, iznajmljivača i hotela, rješenja i potvrde koristili i percipirali kao dokumente kojim se privremeno dekriminaliziralo kretanje nepoželjnih. U tom razdoblju tranzit kroz Hrvatsku uglavnom više nije podrazumijevao skrivanja, a odvijao se sredstvima javnog prijevoza, vlakovima, autobusima i **taksijima**, oslanjajući se na postojeću javnu tranzitnu infrastrukturu (kolodvorske čekaonice, zahode i dr.), obližnje javne objekte i površine (parkove, javne česme i sl.), napuštene objekte (Banka i Diskont u Zagrebu), ali i mogućnosti smještaja u hotelima i hostelima, privatnim sobama, kao i na humanitarnu infrastrukturu uspostavljenu upravo u reakciji na to kretanje u Rijeci te nakratko i u Zagrebu (v. **Paromlin**). U tom su se razdoblju pušbekovi prorijedili i potisnuli na granicu (Pučka 2023 200 i ECRE 2022: 25-29), osobito u područja Banije i Korduna, dok se kretanje od Bosne i Hercegovine ili Srbije do Italije opet počelo mjeriti danima, a ne godinama. U kasnu jesen 2023. godine u odjeku na reakcije država centra EU, reaktivaciju kontrola na unutarnjim šengenskim granicama i druge događaje koje je u ovom trenutku teško izdvojiti, tranzit se opet kriminalizira i sprječava, a vijesti o smrtima u rijekama u šengenskom području i brutalnim pušbekovima na vanjskim granicama opet su postale sve češće.

Za razliku od različitih *laissez-passer* dokumenata, tranzitnih viza i drugih vrsta propusnica, pa i tzv. Nansenove

putovnice (usp. npr. Long 2013) koja je između dva svjetska rada stotinama izbjeglih omogućila da putuju do mjesta na kojima su, prema vlastitoj procjeni, imali bolje uvjete za nastavak života, *seven days paper* tek se u drugom koraku, kroz praksu prepoznavao kao tranzitni dokument. Ovdje se pritom ne radi o anomaliji sustava, nego o sastavnoj dimenziji rada sustava, kako se to dobro vidi iz komparativne perspektive i usporedbe s, recimo, masovnom upotrebom grčke potvrde o statusu tražitelja azila (tzv. *roz karta*) kao *stay permit* ili *residence permit* o čemu je pisala Heath Cabot (2012) ili s praksama neregistracije migranata u Grčkoj tijekom dugog migracijskog ljeta o čemu je pisala Katerina Rozakou (2017). Kako ona naglašava, etnografska istraživanja birokratskih procedura na granicama pokazuju da su te tehnike vladanja i regulacije populacije uronjene u društveno i kulturno okruženje, u stalnoj mijeni, upitne i kaotične. U tom kontekstu dokumenti u prepletima ilegalnosti i legalnosti dobivaju neočekivana značenja, dok fantazija o birokratskoj kontroli ostaje nedirnuta (Rozakou 2017: 39-46). *Seven days paper* iz te se vizure prepoznaje kao materijalizacija, ali i jedan od alata „prešutnog dogovora“ (Kasperek 2016) između migrantskih kretanja i država na vanjskoj granici **Schengena** i EU. Štoviše, zaključuje Rozakou (2017: 46), lažne ili pseudo-birokratske prakse pokazuju se kao ključan element održavanja države i državnog aparata, barem kada govorimo o europskom režimu migracija, kao postupanja kojima se svi uključeni podređuju iako ih prepoznaju kao devijantna u odnosu na birokratski okvir i nominalni poredak.

15. 12. 2023.

Literatura

Bez nec, Barbara, Marc Speer i Marta Stojić Mitrović. 2016. *Governing the Balkan Route. Macedonia, Serbia and the European Border Regime*. Beograd: Rosa Luxemburg Stiftung Southeast Europe.

Cabot, Heath. 2012. „The Governance of Things. Documenting Limbo in the Greek Asylum Procedure“. *Political and Legal Anthropology Review* 35/1: 11-29.

ECRE. 2022. *Country Report. Croatia*.

Hameršak, Marijana i Iva Pleše. 2017. "Zimski prihvatno-tranzitni centar Republike Hrvatske. Etnografsko istraživanje u slavonskobrodskom kampu za izbjeglice". U *Kamp, koridor, granica. Studije izbjeglištva u suvremenom hrvatskom kontekstu*. Emina Bužinkić i Marijana Hameršak, ur. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku, Centar za mirovne studije, Fakultet političkih znanosti – Centar za istraživanje etničnosti, državljanstva i migracija, 101-132.

Kasperek, Bernd. 2016. "Complementing Schengen. The Dublin System and the European Border and Migration Regime". U *Migration Policy and Practice. Migration, Diasporas and Citizenship*. Harald Bauder i Christian Matheis, ur. Palgrave Macmillan: New York, 59-78.

Long, Katy. 2013. „When Refugees Stopped being Migrants. Movement, Labour and Humanitarian Protection“. *Migration Studies* 1/1: 4-26.

Pozniak, Romana. 2023. „Temporalnost humanitarne skrbi. Politike upravljanja vremenom u režimu migracija“ *Narodna umjetnost* 60/2: 243-262.

Pučka pravobraniteljica 2023. *Izješće pučke pravobraniteljice za 2022. Analiza stanja ljudskih prava i jednakosti u Hrvatskoj*

Rozakou, Katerina. 2017. „Nonrecording the 'European Refugee Crisis' in Greece. Navigating through Irregular Bureaucracy“. *Focaal* 77: 36-49.

Rydzewski, Robert. 2024. *The Balkan Route. Hope, Migration and Europeanisation in Liminal Spaces*. Oxon i New York: Routledge.

Stojić Mitrović, Marta. 2021. *Evropski granični režim i eksternalizacija kontrole granica EU. Srbija na balkanskoj migracijskoj rutu*. Beograd: Etnografski institut SANU.